

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه اصفهان
دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی
گروه علوم تربیتی

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی گرایش برنامه ریزی آموزشی

**مقایسه راهبردهای یادگیری و میزان ارزش دهی به تکلیف در دانشجویان مجازی و
غیر مجازی دانشگاه اصفهان و ارتباط آن با پیشرفت تحصیلی آنان**

استاد راهنما:

دکتر زمانی

رشته برنامه ریزی آموزشی

استادان مشاور:

دکتر یاسمین عابدینی

دکتر محمدجواد لیاقت دار

پژوهشگر:

شکوفه سادات رضازاده

شهریورماه ۱۳۹۱

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات
و نوآوری‌های ناشی از تحقیق موضوع این پایان‌نامه
متعلق به دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی

گروه علوم تربیتی

پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه ریزی آموزشی

خانم شکوفه‌سادات رضازاده

تحت عنوان

مقایسه راهبردهای یادگیری و میزان ارزشدهی به تکلیف در دانشجویان مجازی و

غیرمجازی دانشگاه اصفهان و ارتباط آن با پیشرفت تحصیلی آنان

در تاریخ ۱۳۹۱/۰۶/۱۱ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

۱- استاد راهنمای پایان‌نامه

دکتر بی‌بی عشرت زمانی

با مرتبه‌ی علمی دانشیار

امضاء

زرز

۲- استاد مشاور پایان‌نامه

دکتر یاسمین عابدینی

با مرتبه‌ی علمی استادیار

امضاء

عابدینی

۳- استاد مشاور پایان‌نامه

دکتر محمدجواد لیاقتدار

با مرتبه‌ی علمی دانشیار

امضاء

لیاقتدار

۴- استاد داور داخل گروه

دکتر محمدرضا نیستانی

با مرتبه‌ی علمی استادیار

امضاء

نیستانی

۵- استاد داور خارج از گروه

دکتر احمدعابدی

با مرتبه‌ی علمی استادیار

امضاء

عابدی

امضای مدیر گروه

خدایا:

به من توانی عطا کن تا بر آنچه مرا از دانش بخشیده ای سگمگذار باشم و به آنانکه زوایای تیره اندیشه ام را با
آموزگاری خویش روشن نموده اند اجر فراوان ده و مرا آن شایستگی عنایت فرما تا در بازمانده حیات خویش سزاوار
دانش فزون تر از جانب تو باشم و عنایتی کن تا آموخته ایم بی سود نباشد و بتوانم به یاری علمی که مراد داده اند بنده
ای سایه برای تو و یآوری توانا برای بندگانت باشم.

الهی! مادر پدر مرا کرامت نزد خود اختصاص ده و دانش آنچه را از حقوق ایشان بر من لازم است به من عطا
کن. اینک قدردانی و سپاس دارم از استاد فریخته و کراتقدر سرکار خانم دکتر عشرت زمانی استاد راهناو
سرکار خانم دکتر یاسمین حابدینی و جناب آقای دکتر محمد جوادیلیاقت دار اساتید مشاور که با حوصله و
تواضع فراوان هدایت کر من در انجام این پژوهش بودند.

پاس خدای را که به من درس زیستن آموخت

تقدیم به:

پدرم

سرمایه عاطفی وجودم

و

مادرم

پشتوانه همیشگی ام

و

همسر همیشه مهربانم

چکیده

هدف از پژوهش حاضر مقایسه راهبردهای یادگیری و میزان ارزشدهی به تکلیف در دانشجویان مجازی و غیر مجازی دانشگاه اصفهان بود. این پژوهش از لحاظ ماهیت از نوع پژوهش‌های کاربردی بوده و برای اجرای آن از علی مقایسه‌ای استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانشجویان دختر و پسر دوره‌های مجازی و غیر مجازی دانشگاه اصفهان در مقطع کارشناسی ارشد بود. برای تعیین حجم نمونه از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبتی با اختصاص متناسب استفاده شد و به منظور جمع‌آوری اطلاعات، از پرسشنامه راهبردهای انگیزشی برای یادگیری (MSLQ) که توسط پینتریچ و دیگروت (۱۹۹۰) تهیه و تدوین شده است، استفاده شد که پایایی این پرسشنامه توسط آن‌ها به ترتیب برای خرده‌مقیاس‌های ارزش تکلیف، راهبردهای یادگیری سطحی (مرور ذهنی)، راهبردهای یادگیری عمیق (بسط و سازمان‌دهی) برابر با ۰/۹۰، ۰/۶۹، ۰/۷۵، ۰/۶۴ گزارش شده است. و در بررسی مجدد جهت برآورد نهایی پرسشنامه مذکور از روایی محتوایی استفاده شده و پایایی این پرسشنامه نیز از طریق آلفای کرونباخ ۰/۶۷ تعیین شد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه در سطح آمار توصیفی از فراوانی، درصد و میانگین و در سطح آمار استنباطی از آزمون t تک نمونه، t مستقل و نیز ضریب همبستگی پیرسن، تحلیل واریانس و رگرسیون استفاده شد. نتایج نشان داد بین دانشجویان مجازی و غیر مجازی از نظر میزان ارزشدهی به تکلیف تفاوت معناداری وجود نداشت. از نظر راهبردهای یادگیری نیز بین دانشجویان دوره‌های مجازی و غیر مجازی تنها در راهبرد سازماندهی تفاوت معنادار وجود داشت؛ در واقع دانشجویان غیر مجازی نسبت به دانشجویان مجازی از راهبرد سازماندهی بیشتر استفاده کرده‌اند. بین هر سه راهبرد یادگیری (تکرار، بسط معنایی، سازماندهی) و نیز میزان ارزشدهی به تکلیف با پیشرفت تحصیلی در دانشجویان مجازی رابطه معنادار وجود داشت. اما در دانشجویان دوره‌های غیر مجازی، از میان راهبردهای یادگیری، تنها بین راهبرد تکرار و مرور ذهنی و نیز راهبرد سازماندهی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان رابطه معنادار وجود داشت و بین راهبرد بسط و گسترش معنایی با پیشرفت تحصیلی آنان رابطه معناداری مشاهده نشد. بین میزان ارزشدهی به تکلیف و پیشرفت تحصیلی دانشجویان دوره‌های غیر مجازی نیز رابطه معناداری وجود داشت. بین دانشجویان دختر و پسر دوره‌های مجازی نیز از نظر راهبردهای یادگیری و نیز میزان ارزشدهی به تکلیف تفاوت معناداری مشاهده نشد اما بین دانشجویان دختر و پسر دوره‌های غیر مجازی از بین راهبردهای یادگیری تنها در راهبرد سازماندهی تفاوت معنادار مشاهده شد؛ در واقع دختران این دوره‌ها نسبت به پسران بیشتر از راهبرد سازماندهی استفاده کرده‌اند.

واژه‌های کلیدی: راهبردهای یادگیری، میزان ارزشدهی به تکلیف، دانشجویان مجازی، دانشجویان غیر مجازی

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات پژوهش

مقدمه	۱
۱-۱- شرح و بیان مسأله پژوهش	۳
۲-۱- اهمیت و ضرورت پژوهش	۵
۳-۱- هدفهای پژوهش	۷
۴-۱- سوالات پژوهش	۷
۵-۱- تعریف واژه ها و اصطلاحات کاربردی	۸
۱-۵-۱- تعاریف نظری	۸
۲-۵-۱- تعاریف عملیاتی	۹

فصل دوم : ادبیات پژوهش

مقدمه	۱۰
۱-۲- معنا و مفهوم آموزش مجازی	۱۰
۲-۲- سیر پیدایش و تحول آموزش مجازی	۱۲
۳-۲- جایگاه آموزش مجازی در ایران	۱۴
۴-۲- معرفی دانشگاه اصفهان و دانشکده مجازی آن	۱۵
۱-۴-۲- مدیریت MBA	۱۵
۲-۴-۲- کتابداری و اطلاع رسانی (دوره مجازی)	۱۶
۳-۴-۲- مدیریت اجرایی	۱۷
۵-۲- دانشجوی دانشگاه مجازی	۱۷
۶-۲- مقایسه محیط های آموزش مجازی با غیرمجازی	۱۸
۷-۲- مسئله افت و پیشرفت تحصیلی	۱۹
۸-۲- عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی	۲۱
۹-۲- عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی از دیدگاه پینتریچ و لنین	۲۲
۱-۹-۲- ارزش دهی به تکلیف	۲۳

۲-۹-۲-راهبردهای یادگیری	۲۴
۲-۱۰-۲-ضرورت توجه به راهبردهای یادگیری دانشجویان	۲۵
۲-۱۱-۲-اهمیت توجه به راهبردهای یادگیری در آموزش مجازی از دیدگاه مکتب سازنده گرایی	۲۶
۲-۱۲-۲-انواع راهبردهای یادگیری	۲۷
۲-۱۲-۲-۱-راهبردهای یادگیری شناختی	۲۸
۲-۱۲-۲-۱-۱-راهبرد تکرار یا مرور ذهنی	۳۰
۲-۱۲-۲-۱-۲-راهبرد بسط و گسترش معنایی	۳۱
۲-۱۲-۲-۳-۱-راهبرد سازماندهی	۳۴
۲-۱۲-۲-۴-۱-راهبردهای یادگیری سطحی و عمیق	۳۷
۲-۱۲-۲-۲-راهبردهای یادگیری فراشناختی	۳۹
۲-۱۳-۲-ویژگی های یادگیرندگان خود راهبر	۴۱
۲-۱۴-۲-مروری بر مطالعات و تحقیقات انجام شده	۴۲
۲-۱۴-۲-۱-تحقیقات خارجی	۴۲
۲-۱۴-۲-۲-تحقیقات داخلی	۴۴
۲-۱۵-۲-جمع بندی فصل	۴۶

فصل سوم: روش پژوهش

مقدمه	۴۸
۳-۱-روش پژوهش	۴۸
۳-۲-جامعه آماری	۴۸
۳-۳-روش نمونه گیری	۴۹
۳-۴-ابزار گردآوری داده ها	۴۹
۳-۵-روایی پرسشنامه	۵۱
۳-۶-برآورد پایایی پرسشنامه	۵۱
۳-۷-روش تجزیه و تحلیل	۵۲

عنوان

صفحه

فصل چهارم: یافته های پژوهش

مقدمه	۵۴
۱-۴- بررسی وضعیت دموگرافیک پاسخ دهندگان	۵۴
۱-۴-۱- سن	۵۵
۱-۴-۲- جنسیت	۵۵
۱-۴-۳- رشته تحصیلی	۵۶
۲-۴- تحلیل های استنباطی	۵۸
۲-۴-۱- t تک متغیره	۵۸
۲-۴-۱-۱- راهبرد تکرار و مرور ذهنی در دانشجویان مجازی	۵۸
۲-۴-۱-۲- راهبرد بسط و گسترش معنایی در دانشجویان مجازی	۵۸
۲-۴-۱-۳- راهبرد سازماندهی در دانشجویان مجازی	۵۹
۲-۴-۱-۴- ارزشدهی به تکلیف در دانشجویان مجازی	۵۹
۲-۴-۱-۵- راهبرد تکرار در دانشجویان غیرمجازی	۶۰
۲-۴-۱-۶- راهبرد بسط و گسترش معنایی در دانشجویان غیرمجازی	۶۰
۲-۴-۱-۷- راهبرد سازماندهی در دانشجویان غیرمجازی	۶۰
۲-۴-۱-۸- میزان ارزش دهی به تکلیف در دانشجویان غیرمجازی	۶۰
۲-۴-۲- سوال اول پژوهش	۶۱
۲-۴-۳- سوال دوم پژوهش	۶۱
۲-۴-۴- سوال سوم پژوهش	۶۲
۲-۴-۵- سوال چهارم پژوهش	۶۴
۲-۴-۶- سوال پنجم پژوهش	۶۵
۲-۴-۷- سوال ششم پژوهش	۶۶

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

مقدمه	۶۸
۱-۵- بحث و نتیجه گیری	۶۹

عنوان	صفحه
۵-۱-۱- سوال اول پژوهش.....	۶۹
۵-۱-۲- سوال دوم پژوهش.....	۷۰
۵-۱-۳- سوال سوم پژوهش.....	۷۱
۵-۱-۴- سوال چهارم پژوهش.....	۷۳
۵-۱-۵- سوال پنجم پژوهش.....	۷۵
۵-۱-۶- سوال ششم پژوهش.....	۷۵
۵-۲- پیشنهادات کاربردی.....	۷۶
۵-۳- پیشنهادات پژوهشی.....	۷۷
۵-۴- محدودیتهای پژوهش.....	۷۸
پیوست ۱.....	۷۹
منابع و مآخذ.....	۸۲

فهرست شکل‌ها

صفحه

عنوان

- شکل ۴-۱- توزیع فراوانی گروه نمونه برحسب سن و نوع آموزش ۵۵
- شکل ۴-۲- توزیع فراوانی گروه نمونه برحسب جنسیت و نوع آموزش ۵۶
- شکل ۴-۳- توزیع فراوانی گروه نمونه برحسب رشته تحصیلی و نوع آموزش ۵۷

فهرست جدول ها

عنوان	صفحه
جدول ۳-۱- نحوه توزیع گویه های هر مولفه و شماره گویه ها در پرسشنامه	۵۱
جدول ۳-۲- ضرایب آلفای کرونباخ مولفه های پرسشنامه	۵۲
جدول ۴-۱- توزیع دانشجویان مجازی و غیرمجازی برحسب گروه سنی	۵۵
جدول ۴-۲- توزیع دانشجویان مجازی و غیرمجازی برحسب جنسیت	۵۶
جدول ۴-۳- توزیع دانشجویان مجازی و غیرمجازی برحسب رشته تحصیلی	۵۷
جدول ۴-۴- مقایسه نتایج آزمون t تک متغیره، میانگین نمره راهبرد یادگیری تکرار و مرور ذهنی با میانگین فرضی ۳ در گروه مجازی	۵۸
جدول ۴-۵- مقایسه نتایج آزمون t تک متغیره میانگین نمره راهبرد یادگیری بسط و گسترش معنایی در گروه مجازی	۵۸
جدول ۴-۶- مقایسه نتایج آزمون t تک متغیره میانگین نمره راهبرد یادگیری سازماندهی معنایی در گروه مجازی	۵۹
جدول ۴-۷- مقایسه نتایج آزمون t تک متغیره میانگین نمره ارزشدهی به تکلیف معنایی در گروه مجازی	۵۹
جدول ۴-۸- مقایسه نتایج آزمون t تک متغیره میانگین نمره راهبرد تکرار مرور ذهنی در گروه غیرمجازی	۵۹
جدول ۴-۹- مقایسه نتایج آزمون t تک متغیره میانگین نمره راهبرد بسط و گسترش معنایی در گروه مجازی	۶۰
جدول ۴-۱۰- مقایسه نتایج آزمون t تک متغیره میانگین نمره راهبرد سازماندهی در گروه غیرمجازی ..	۶۰
جدول ۴-۱۱- مقایسه نتایج آزمون t تک متغیره میانگین نمره میزان ارزشدهی به تکلیف در گروه غیرمجازی	۶۰
جدول ۴-۱۲- مقایسه نمره میزان ارزشدهی به تکلیف در دو گروه دانشجویان (مجازی و غیرمجازی)	۶۱
جدول ۴-۱۳- مقایسه میانگین نمره راهبردهای یادگیری در دو گروه دانشجویان (مجازی و غیرمجازی)	۶۱
جدول ۴-۱۴- ضریب همبستگی بین راهبردهای یادگیری و میزان ارزشدهی به تکلیف با پیشرفت تحصیلی در دانشجویان مجازی	۶۲

عنوان

صفحه

جدول ۴-۱۵- خلاصه مدل رگرسیون و تحلیل واریانس پیشرفت تحصیلی براساس راهبردهای یادگیری و ارزشدهی به تکلیف	۶۳
جدول ۴-۱۶- ضرایب رگرسیون برای دو مدل	۶۳
جدول ۴-۱۷- رابطه بین راهبردهای یادگیری و میزان ارزشدهی به تکلیف با پیشرفت تحصیلی در دانشجویان مجازی	۶۴
جدول ۴-۱۸- خلاصه مدل رگرسیون و تحلیل واریانس پیشرفت تحصیلی براساس راهبردهای یادگیری و ارزشدهی به تکلیف	۶۵
جدول ۴-۱۹- ضرایب رگرسیون برای دو مدل	۶۵
جدول ۴-۲۰- مقایسه میانگین نمره راهبردهای یادگیری و میزان ارزشدهی به تکلیف در دانشجویان مجازی برحسب جنسیت	۶۶
جدول ۴-۲۱- مقایسه میانگین نمره به یادگیری راهبردهای یادگیری و میزان ارزشدهی به تکلیف برحسب جنسیت در دانشجویان غیرمجازی	۶۷

فصل اول

کلیات پژوهش

مقدمه

پیشرفت‌های نرم افزاری و سخت افزاری شبکه‌های رایانه‌ای در امر اطلاع رسانی، بستری جدید را برای آموزش فراهم کرده است. پیشرفت‌های اخیر در صنعت رایانه و اطلاع رسانی، ورود و ظهور شبکه‌های اطلاع رسانی محلی، ملی و منطقه‌ای و بین‌المللی و به ویژه اینترنت، فناوری‌های ارتباطی، ابزارها و روش‌های جدید را پیش روی طراحان، برنامه ریزان، مدیران و مجریان برنامه‌های آموزشی، به ویژه آموزش مجازی، قرار داده است. از این رو آموزش مجازی ظرفیت نامحدودی برای رشد و توسعه کسب نموده است. با گسترش فناوری اطلاعات و ارتباطات، اینترنت معمول‌ترین تکنولوژی مورد استفاده جهت ارائه آموزش از راه دور شده است و در حال حاضر بسیاری از کشورهای پیشرو در زمینه ارتباط از راه دور، در حال ایجاد و راه اندازی دانشگاه‌های مجازی و یا توسعه نظام‌های سنتی خود هستند. دانشگاه مجازی یکی از اشکال آموزش از راه دور است و اخیراً در بسیاری از کشورهای دنیا نقش به‌سزایی را در امر آموزش بر عهده دارد (دیلمقانی، ۱۳۸۱). از آنجا که دانشگاه‌های حضوری قادر به پاسخگویی به تمام نیازها و تقاضاها برای تحصیلات عالی نیستند استفاده از شیوه‌های مجازی و آموزش از راه دور می‌تواند راهگشا باشد از طرفی بهره‌گیری شبکه ارتباطات رایانه‌ای و فناوری اطلاع رسانی، راهکاری است جدید جهت تعمیم و تنوع بخشی به آموزش عالی که می‌تواند پاسخی به نیاز طبیعی جامعه جوان

کشور باشد و از سوی دیگر می‌تواند به عنوان محور توسعه در دانشگاه‌ها و مراکز علمی تحقیقاتی، مطرح باشد، به گونه‌ای که بین مراکز دانشگاهی برای توسعه آموزش آنلاین رقابت شدیدی در حال انجام است. (عبادی، ۱۳۸۴).

تحصیل دانشجویان و پیشرفت تحصیلی آنان، به ویژه در آموزش‌های از راه دور و مجازی به علت بعد مکانی و دوری استاد و دانشجو به عنوان یکی از مسائل مهم و در خور توجه به حساب می‌آید، چراکه کلید موفقیت در اینگونه محیط‌ها پرورش فراگیرانی با انگیزه، هدفمند، پیشرفت‌گرا و کارآمد می‌باشد (دل‌اورپور، ۱۳۸۷).

اولین سؤالی که در هر نوع آموزش مطرح است، این است که عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی چیست و چگونه می‌توان با شناسایی و بکارگیری این عوامل زمینه بهبود عملکرد یادگیرندگان را فراهم کرد. در سال‌های اخیر، متخصصان تربیتی تحقیقات قابل توجهی را در زمینه عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی یادگیرندگان انجام داده‌اند که در بین آن‌ها متغیرهای انگیزشی همچون راهبردهای یادگیری و میزان ارزشدهی به تکلیف ابزارهایی مهم برای توانا ساختن فراگیران در دستیابی به هدفهای آموزشی تلقی شده است. در واقع توجه به این متغیرها مارا به این مسأله رهنمون می‌سازد که با وجود نقش تعیین‌کننده عوامل ذاتی هوش و استعداد در یادگیری، عوامل غیر ذاتی دیگری نیز در این رابطه مهم قلمداد می‌شود (ملکی، ۱۳۸۴). این مسأله زمانی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند که بدانیم تأثیر این متغیرها در پیشرفت تحصیلی دانشجویان بلاخص دانشجویان مجازی چگونه است. دانشجویان مجازی به دلیل داشتن پاره‌ای از محدودیتها در تحصیلات خود همواره نیازمند آشنایی با راهبردهای یادگیری مناسب هستند علاوه بر اینها بسیاری از تحقیقات نشان دادند که میزان ارزشدهی دانشجویان به تکالیف درسی نیز تأثیر زیادی بر عملکرد تحصیلی آنان خواهد داشت. ارزشدهی به تکلیف اشاره به باورهای فرد درمورد میزان اهمیت انجام یک تکلیف خاص به صورت مطلوب دارد، در مطالعات بسیاری مؤلفه ارزش به صورت ارزش فایده تعریف شده است که اشاره به فایده‌ای دارد که یک دانش‌آموز از یادگیری محتوی درسی و مطلب یا انجام یک تکلیف می‌برد. برای مثال، بسیاری از دانش‌آموزان، علاقه شخصی کمی به درس ریاضیات دارند، اما به ریاضیات به عنوان موضوعی می‌نگرند که برای کار کردن در دنیای واقعی، بخصوص در محیط‌های شغلی بسیار فایده دارد. دانشجویان می‌توانند باورهای ارزشی درباره اهمیت کلی یک مطلب یا تکلیفی داشته باشند که آنان را به اهداف کلی در زندگی شان می‌رساند. برای مثال ممکن است دانش‌آموزی علاقه‌ای به درس شیمی نداشته باشد، اما یادگیری این درس را برای این که در آینده یک پزشک داروساز گردد مهم بداند.

۱-۱ شرح و بیان مسأله پژوهش

با تمام پیشرفتهایی که در مورد آموزش‌های برخط در دانشگاه‌های سراسر دنیا صورت گرفته است، اثربخشی کیفیت این دوره‌ها با تردیدهایی مواجه شده است. تعداد زیادی از اساتید آموزش‌های مجازی معتقدند که دانش آموختگان دوره‌های غیرحضور، کارآیی لازم را ندارند و عملکرد تحصیلی پائینی دارند. عده ای دیگر نیز معتقدند که در هنگام ورود دانشجویان به دوره‌های مجازی زمان زیادی صرف می‌شود تا دانشجویان از فضای آموزش‌های سنتی که سالیان زیادی را در آنها تحصیل کرده و بدان خو گرفته اند جدا شده و به فضای آموزش‌ها و دوره‌های مجازی عادت کنند. بعلاوه به هنگام ارزیابی اثربخشی این دوره‌ها همواره از آشنایی ناکافی دانشجویان و همچنین اساتید آنان از راهبردهای یادگیری و آموزشی مناسب به عنوان بخشی از کاستی‌های این نوع از آموزش‌ها در مقابل آموزش‌های سنتی سخن به میان آورند. همه این عوامل دست به دست هم می‌دهند تا پیشرفت تحصیلی دانشجویان این دوره‌ها با مشکلاتی مواجه شود (آرتینو و استیفنز، ۲۰۰۶).

با توجه به اهمیت پیشرفت تحصیلی دانشجویان در تعالی و بهبود وضعیت شخصی آنان در جامعه و نقش مؤثری که متغیرهای مختلف انگیزشی از جمله میزان ارزش دهی یادگیرندگان به تکالیف مختلف تحصیلی و راهبردهای یادگیری که آنها برای پیشرفت خود در بافت‌های تحصیلی مورد استفاده قرار می‌دهند و نقش این متغیرها در پیشرفت تحصیلی آنان به خصوص در محیط‌های مجازی، بررسی روابط میان این متغیرهای انگیزشی و پیشرفت تحصیلی از مسایل مهمی است که روان‌شناسان و متخصصان علوم تربیتی از دیرباز به آن علاقمند بوده‌اند. از طرفی نتایج تحقیقات انجام شده در مورد یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانشجویان نشان داده‌اند که این متغیر تحت تأثیر عوامل فردی و بافتی بوده و اساتید می‌توانند از طریق دستکاری و کنترل این عوامل فردی و بافتی پیشرفت تحصیلی دانشجویان را تحت تأثیر قرار دهند (گرین^۱ و همکاران، ۲۰۰۴). این عوامل فردی و بافتی شامل تمایل آنان به درک و فهم و تبحر یافتن در مطالب و موضوعات درسی و کسب دانش جدید، چگونگی راهبردهای یادگیری استفاده شده توسط آنان، میزان ارزش دهی به تکالیف و موضوعات مختلف درسی می‌باشد. در واقع از نیمه دوم قرن بیستم به بعد که نقش عوامل شناختی در رفتار انسان به ویژه یادگیری آشکارتر گردید، این عقیده بطور روزافزونی در بین روان‌شناسان قوت گرفت که در عین حال که هوش و استعداد از عوامل مهم تعیین کننده کمیت و کیفیت یادگیری انسانها به حساب می‌آیند، عوامل دیگری نیز در کنار این پیش‌نیازهای ذاتی و غیرقابل اکتساب، در یادگیری مهم و تأثیرگذار هستند. یکی از عوامل مؤثر در یادگیری که

¹ Green

قابل اکتساب است راهبردهای یادگیری است. (فلاول^۱، ۱۹۸۵)، راهبردهای یادگیری را این گونه تعریف کرده‌اند: فعالیت‌های آشکار و پنهان پردازش اطلاعات که در هنگام رمزگردانی به وسیله یادگیرندگان برای تسهیل در اکتساب، اندوزش و بازیابی صحیح اطلاعاتی که قبلاً یاد گرفته شده است به کار گرفته می‌شود (سیف و مصرآبادی، ۱۳۸۲). این راهبردها در واقع روش‌هایی هستند که یادگیرندگان از آن‌ها برای طراحی یادگیری، نظارت بر فعالیتهای یادگیری و ارزیابی نتایج فعالیتهای یادگیری خود استفاده می‌کنند. این راهبردها ابزارهایی را برای خود تنظیمی و خود مدیریتی به منظور دستیابی به نتایج یادگیری مطلوب برای یادگیرندگان فراهم می‌کنند و موجب تنظیم استراتژی‌های شناختی، عاطفی و اجتماعی می‌شوند (آلی^۲، ۲۰۰۸).

در محیط‌های یادگیری مجازی نیز دانشجویان علاوه بر اینکه نیاز به سواد رایانه ای برای استفاده از سیستم‌های جدید اطلاعاتی دارند، باید یاد بگیرند که چگونه یاد بگیرند، یادگیری خود را تنظیم کنند و از راهبردهای مناسب برای تنظیم یادگیری‌هایشان استفاده کنند، اطلاعات را از منابع گوناگون اینترنتی گرفته و آنها را با هم مرتبط کرده و به دانشی جدید دست یابند (اندرسون و الومی^۳، ۲۰۰۵).

راهبردهای یادگیری برحسب میزان کارآیی و عمقی بودن به سه دسته‌ی راهبردهای تکرار یا مرور، بسط یا گسترش و سازمان‌دهی تقسیم می‌شوند. (دوپیرات^۴، ۲۰۰۴). از بین این راهبردها تکرار و مرور جزو راهبردهای یادگیری سطحی و بسط دهی و سازمان‌دهی جزء راهبردهای یادگیریهای عمیق به شمار می‌آیند. این سه دسته از راهبردها به عنوان راهبردهای شناختی مهم پذیرفته شده‌اند و باعث تسهیل کد گذاری و ذخیره سازی و نیز بازیابی اطلاعات می‌شوند، از این رو گاهی در ادبیات تحقیق از این راهبردها تحت عنوان راهبردهای پردازش اطلاعات نیز یاد می‌شود (پیتتریچ، ۲۰۰۳).

بررسی اینکه چگونه یادگیرندگان، این راهبردها را در محیط‌های مجازی و بر خط به کار می‌گیرند و نیز چگونگی درک آنان از این راهبردها برای کسب دانش، نکته ای اساسی و کلیدی برای جستجوی یادگیری شخصی در محیط یادگیری بر خط به حساب می‌آید که نیاز به تحقیقات بیشتر را ایجاب می‌کند. در قسمت زیر اجزای راهبردهای یادگیری به تفکیک توضیح داده خواهد شد.

راهبردهای تکرار یا مرور ذهنی. این راهبردها به عنوان تکرار فعال یک موضوع برای به خاطر سپردن آن تعریف شده است (سیف، ۱۳۸۲).

¹ Flavel

² Ally

³ Anderson & Elloumi

⁴ Dupeyrat

راهبردهای بسط‌دهی. این راهبردها به عنوان افزودن معنی به اطلاعات تازه برای ربط دادن آنها با اطلاعات قبلاً آموخته شده، تعریف شده است. به کمک این راهبردها، یادگیرنده بین آنچه از قبل می‌دانسته و آنچه قصد یادگیری‌اش را دارد پل ارتباطی ایجاد کند (سیف، ۱۳۸۲).

راهبردهای سازمان‌دهی. سازمان‌دهی نوعی راهبرد بسط معنایی است. اما تفاوت عمده آن در این است که یادگیرنده در استفاده از راهبردهای سازمان‌دهی، برای معنادار ساختن یادگیری به مطالبی که قصد یادگیری آنها را دارد نوعی چارچوب سازمانی تحمیل می‌کند. برای یادگیری پیچیده می‌توان از راهبردهای سازمان‌دهی تبدیل متن به طرح یا نقشه استفاده نمود (سیف، ۱۳۸۲).

ارزش دهی به تکلیف. اشاره به باورهای فرد در مورد میزان اهمیت انجام یک تکلیف خاص به صورت مطلوب دارد (پینتریچ، ۲۰۰۳).

طبق مدل لینن برنیک و پینتریچ (۲۰۰۳) که مبنای نظری پژوهش ما محسوب می‌شود، انگیزش پیشرفت، علاقمندی، ارزش و عاطفه مؤلفه‌های مهم درگیری انگیزشی هستند که مستقیماً یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانشجویان را تحت تأثیر قرار می‌دهند. در این مدل علاقه شخصی به صورت علاقه درونی دانشجویان به یک مطلب یا تکلیف خاص تعریف شده است. مؤلفه ارزش در این مدل به صورت ارزش فایده تعریف شده است که اشاره به فایده‌ای دارد که یک دانش‌آموز از یادگیری محتوای درسی و مطلب یا انجام یک تکلیف می‌برد.

از آنجا که تاکنون تحقیقی در مورد مقایسه رابطه بین راهبردهای یادگیری، ارزش دهی به تکلیف و پیشرفت تحصیلی در دانشجویان مجازی و غیرمجازی نپرداخته است و اکثر تحقیقات قبلی انجام شده گروه‌های نمونه خود را از گروه دانش‌آموزان دبیرستانی انتخاب کرده‌اند. بر این اساس مسئله پژوهش حاضر بررسی مقایسه‌ای رابطه راهبردهای یادگیری، ارزش تکلیف و پیشرفت تحصیلی در دانشجویان مجازی و غیرمجازی دانشگاه اصفهان است.

۱-۲ اهمیت و ضرورت پژوهش

امروزه متغیرهای انگیزشی از جمله مهمترین متغیرهای تأثیرگذار بر یادگیری، موفقیت و پیشرفت تحصیلی دانشجویان مجازی و غیرمجازی به شمار می‌آیند، از اینرو مورد توجه بسیاری از متخصصان حوزه تعلیم و تربیت قرار گرفته‌اند. در واقع متغیرهای راهبردهای یادگیری و ارزش دهی به تکلیف بعد شناختی و عاطفی درگیری تحصیلی است که به آمیزه‌ای از رفتارهای تحصیلی و کلاسی نظیر نوشتن و انجام تکالیف درسی، مشارکت در تکالیف گروهی، خواندن با صدای بلند، مشارکت در بحث‌های کلاسی، پرسیدن سؤال، پاسخ دادن به سؤالات

معلم، توجه به مطالب درسی، پایداری و پافشاری در اتمام تکالیف سخت و چالش‌انگیز، ارزش‌دهی و معنادهی به تکالیف درسی و استفاده از راهبردهای یادگیری عمیق اشاره دارد. نتایج تحقیقات انجام شده در مورد ابعاد شناختی درگیری تحصیلی (راهبردهای یادگیری و ارزش‌دهی به تکلیف) نشان دهنده تأثیر مستقیم و مثبت این متغیر بر عملکرد و پیشرفت تحصیلی دانشجویان در مقاطع مختلف تحصیلی است (پینتریچ، ۲۰۰۳؛ گرین و همکاران، ۲۰۰۴).

از این رو پژوهش حاضر از دو جنبه کاربردی و بنیادی دارای اهمیت است. از نظر کاربردی به دلیل این که فقدان درگیری تحصیلی در میان دانشجویان به خصوص دانشجویان مجازی، پیامدهای بسیار جدی و خطرناکی از جمله افت تحصیلی را دربر دارد. لذا تحقیق در این زمینه می‌تواند به دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت بلاخص برنامه ریزان آموزشی کمک کند تا با برنامه‌ریزی دقیق و اصولی، میزان علاقمندی و انگیزش تحصیلی را در جوانان افزایش داده و روش‌های آموزشی خود را در جهت افزایش درگیری تحصیلی تنظیم کنند و در نتیجه از افت تحصیلی و روی آوردن قشر مولد جامعه به رفتارهای خطرناک و سازش‌نیافته پیشگیری نمایند. به عبارت دیگر برنامه ریزان آموزشی در دانشگاه‌ها می‌توانند با استفاده از نتایج پژوهش حاضر، تکالیف، فعالیت‌ها و موقعیت‌های یادگیری و تحصیلی را طوری تنظیم کنند که دانشجویان را برای تخصیص وقت، انرژی، توجه و منابع بالقوه درون خود در جهت یادگیری و اصلاح و بهبود آن تشویق نمایند، زیرا درگیری تحصیلی مستلزم این است که اولاً تکالیف درسی و تحصیلی توجه یادگیرندگان را جلب کند و در نتیجه انرژی آنان را برای انجام آن تکالیف بسیج نماید، ثانیاً در آنها تعهد و مسئولیتی را برای انجام تکالیف ایجاد کند که لازمه این کار معنادار و ارزشمند بودن تکلیف برای آنان است. زمانی که یادگیرندگان انجام تکالیف را با ارزش و با معنا قلمداد کنند، نوعی تعهد نسبت به آن پیدا خواهند کرد. از طرفی با توجه به تأکید درگیری تحصیلی بر استفاده از راهبردهای یادگیری عمیق، دانش کسب شده از این طریق قابلیت انتقال به سایر موقعیت‌ها را دارد و منجر به انتقال یادگیری که یکی از هدف‌های مهم هر نظام تربیتی است، می‌شود. از سوی دیگر باعث خواهد شد تا متولیان دانشگاه‌ها در طراحی فعالیت‌های یادگیری به سبک‌ها و شیوه‌های یادگیری دانشجویان خود توجه نمایند و فعالیت‌های یادگیری متنوع و منابع یادگیری تعاملی را به منظور سازگاری با سبک‌های گوناگون آنان طراحی نمایند. همچنین اساتید تشویق خواهند شد تا به جای ارائه اطلاعات به شیوه مستقیم، دانشجویان را در فرایند یادگیری به صورت فعالانه درگیر سازند این امر برای دانشجویان مجازی به مراتب ضروری‌تر است زیرا آنان به دلیل بعد مکانی و دوری از استاد و همسالان نیازمند این هستند که خود به دسته بندی و تنظیم یادگیری خویش بپردازند و بر یادگیری خویش کنترل داشته باشند.